

De Historische Peellimieten 1716

De Peel

De barre natuurlijke omstandigheden maakte de Peel, die is ontstaan op de Peelrandbreuk, vroeger moeilijk toegankelijk. Het woeste heide- en hoogveengebied vormde globaal de grens tussen Limburg en Noord-Brabant, van Roermond tot Grave. Maar in dit ruige en onontgonnen gebied was het moeilijk om een grens duidelijk aan te geven. Onderlinge ruzies van de vroegere bewoners en overheden over het beheer waren hiervan het gevolg. Grenspalen, die dienden als grensmarkering, werden dan ook regelmatig weggehaald en verplaatst.

Paal Lange Rijser

Bij de grensbepaling in 1716 is de hardstenen paal "de Lange Rijser" aangegeven als grenspaal tussen Brabant en Pruisen. Hier stond in 1716 een oude stenen grenspaal, die bij uitgifte van het gebruik van de Peel aan het dorp Deurne in 1326 al werd genoemd. De huidige plaats dateert daarom nog uit die tijd. Wellicht is deze stenen paal al meer dan 700 jaar oud.

Grenscnflict 1716

Brabant beweerde dat deze oude grenspaal alleen maar Milheezee en Deurne van elkaar scheidde. Dit was al beschreven in het charter van 1325, waarin de Hertog van Brabant aan Deurne en Liessel de Peel in eeuwigdurend gebruik geeft. Deurne en ook Bakel (met Helmond, Aarle-Rixtel en Beek en Donk samen eigenaar van de "Bakelse Peel") beweerden dat ten oosten van deze paal de echte grenspaal Waddevoort lag waar "de waeteren herwaerts en derwaerts lopen", maar zij konden het bewijs hiervan in 1716 tegenover Venray blijkbaar niet voldoende hard maken.

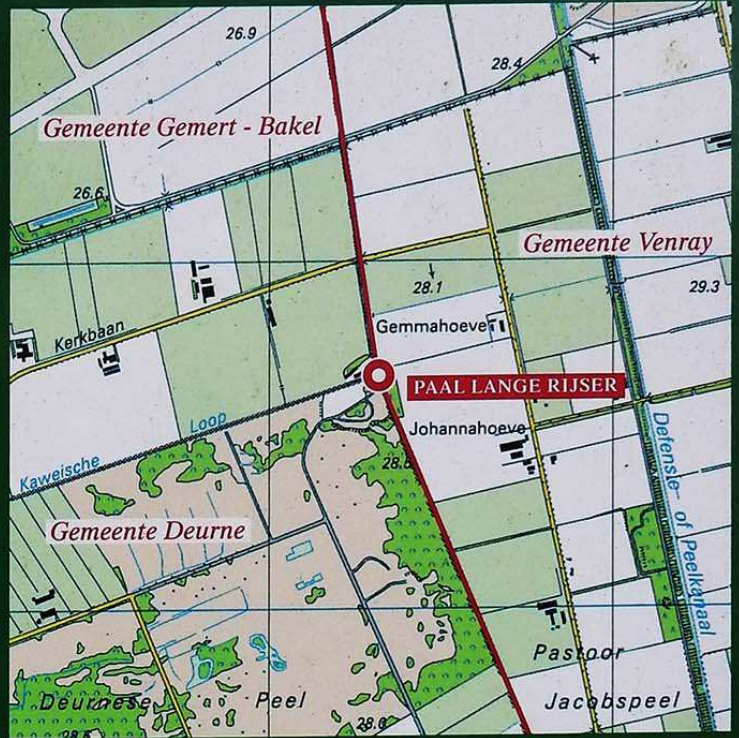
Alleen een grensloot

Volgens het Tractaat van Venlo uit 1716 hoefde hier geen nieuwe grenspaal geplaatst te worden, maar alleen de grensloot van tien voet breed en minimaal vier voet diep te worden gegraven. Omdat de "Lange Rijser" een hoge en verheven zandopduiking in de Peel was, is deze grensloot alleen ten zuiden hiervan nog terug te vinden in het restant veengebied. Een open sleuf in de bestaande beplanting gemar-

keerd met houten palen geeft de richting aan waarin het oude restant van de grensloot is te zien. Vanaf deze grenspaal in noordelijke richting van de Vredepeel zijn door landbouwontginningen alle historische sporen van de grensloot verloren gegaan.

Historische zandheugel De Lange Rijser

De historische zandheugel die de zelfde naam draagt als de grenspaal en die boven de omgeving uitsteekt, heeft overigens door zandroof aan de randen helaas veel van zijn historische en natuurlijke vorm verloren. De Kaweische loop vormt de grens tussen Milheezee en Bakel met Deurne. Deze loop ontspringt oorspronkelijk aan de westelijke rand van de Peel bij de Eijssensput, maar is tijdens de grote peelontginningen doorgetrokken tot aan deze grenspaal. In de twintigste eeuw is, in verband met een wateringsplan, deze loop doorgetrokken naar de Limburgse kant en heeft het een verbinding gekregen met het Defensiekanaal. Hierdoor is de oorspronkelijke zandheugel net langs de oude grenspaal doorgegraven.

Beperkte doorgang door de Peel

Het uitgestrekte gebied van de Peel vormde eeuwenlang de grens tussen het Hertogdom Brabant en het Overkwartier van Gelre (nu Noord-Limburg). In het noorden grenste het aan het land van Cuijk en het land van Ravenstein/Uden. De Peel was maar op een paar plaatsen goed te passeren. Zo liepen de voornaamste oude routes tussen Brabant en Gelre vanaf Helmond-Gemert-Bakel en Deurne-Milheezee door de Peel naar Venray en omgekeerd. Alle routes passeerden het "logement-tapperij De Hazenhut", een rustplek in een woeste omgeving. Er liep ook nog een middeleeuwse verbindingsroute van Deurne, Zuilberg (genaamd Swartebaan) via de Vossenholten en vervolgens naar Veulen, Leunen en Venray.

Gebruik van de Peel

In de periode 1300-1330 werd de Peel door de verschillende Hertogen en Landsheren aan de omwonenden als gemeenschappelijk gebied "gemeente" tegen betaling verhuurd of in eeuwigdurend gebruik uitgegeven. Meestal vormden de waterscheidingen en de daadwerkelijke gebruiksgrenzen tussen de diverse dorpen, streken en landen. De dorpelingen konden tegen betaling heiplagen steken, bijenkasten plaatsen en er schapen en runderen weiden.

Conflicten in de Peel

Regelmatig ontstonden er ruzies tussen de dorpsbesturen van de buurtschappen Bakel, Milheezee, Deurne en Liessel (Brabant) met de buurtschappen aan de andere kant Merselo en Venray (Limburg) over de juiste plaats van de grens. Deze twisten gingen voornamelijk over de exacte locatie van de scheidingsgrens toen aangeduid met grenspalen.

Behalve de grensincidenten waren er wederzijdse irritaties over het illegaal turfsteken en het weiden van schapen en runderen op elkaars grondgebied. Maar ook het plaatsen van bijenkorven zonder daarvoor te betalen, vaak zelfs van mensen uit Goch en Straelen (nu Duitsland) konden de gemeederen hoog doen opletten. Het gevolg viel trammelant dat nogal eens uitliep op arrestaties, gijzelingen, vechtpartijen en zelfs moord en doodslag.

Vastleggen van de Peelgrenzen

De hoge landsheren kwamen er regelmatig aan te pas om de ruzies bij te leggen. Vaak moesten daarvoor oude gebruiksgrenzen opnieuw worden opgemeten en nieuwe grenspalen worden opgericht. Maar de bewoners bleven twisten. Rond 1550 was het de voorlaatste keer dat deze ruzies grootschalig in "Vrede gelegd" werden. Dit was op het einde van de periode van de Gelderse oorlogen. Keizer Karel V, die als opperlandsheer regeerde, legde de "Vrede" op aan alle ruziende gebieden. In 1629 werd Den Bosch door de "Staatsen" in Den Haag veroverd en werd de binnenlandse grens in de Peel een staatsgrens. De grenskwesties gingen daardoor op staatsniveau onderdeel vormen van de wederzijdse oorlogs- en vredesonderhandelingen. Het Overkwartier van Gelre werd aanvankelijk bestuurd vanuit Roermond en later vanuit Brussel, terwijl Den Haag de dienst uitmaakte in Brabant. Dit duurde tot 1716.

Het "Tractaat van Venlo 1716"

Aan een lange tijd van veel grensincidenten werd uiteindelijk in 1716 voor de laatste keer een eind gemaakt. Aan het einde van de Spaanse Successieoorlog met Frankrijk had Pruisen (de bondgenoot van

de Republiek der Verenigde Nederlanden) bij de Vrede van Utrecht in 1713 uit de erfenis van de Spaanse Nederlanden het gebied van Het Overkwartier van Gelre verkregen. De Republiek der Verenigde Nederlanden en de regering van Pruisen sloten in 1716 het "Tractaat van Venlo". Daarbij werden de oude grenskwesties geregeld en beslecht. Dit wel tot ongenoegen van de Brabantse dorpen aan de grens van de Peel. Die vonden dat ze bestolen waren van een groot gebied dat ze ongewild moesten afstaan.

De grenspalen door de Peel

Bij het "Tractaat van Venlo" werd onder andere opgelegd dat de grens tussen de beide Staten definitief werd ingemeten, uitgezet en voorzien van vijf nieuwe hardstenen grenspalen en één bestaande hardstenen grenspaal. Tevens werd een nieuwe grensloot gegraven tussen de grenspalen. De nieuwe grens die tot nu toe op dezelfde plaats ligt. Ze vormt nu nog steeds een ca. 46 km lang gedeelte van de provinciegrens tussen Noord-Brabant en Limburg. Vanaf de Vredepaal bij De Rips/Optoo en Vredepeel in het noorden en de Eijndepaal bij Heleneveen/Grashoek/Helden in het zuiden.

Gemeentelijke Peelontwikkelingen

Tijdens de Franse overheersing (1810-1814) werden de "Heerlijke rechten" van hertogdommen en koninkrijken afgeschaft. Onder Thorbecke werd in 1848 door middel van grondwetsherzieningen het gehele peergebied privaatrechtelijk eigendom van de gemeentes in de Peel. Hierdoor werd het vroegere recht van de inwoners van het gezamenlijke gebruik van de Peel afgeschaft. Dit leidde tot planmatige gemeentelijke ontwikkeling van het grote woeste en onontgonnen gebied.

Ontginning van de Peel

Vanaf 1860 begonnen de gemeentes in de Peel actief met het ontwikkelen van de gebieden, zoals door het industriële turfsteken en vervenen. Maar ook door het stimuleren van de schapenhouderij en boekweitteelt. Daarnaast waren er activiteiten op het gebied van grootschalige landbouwontginning, bosaanleg en -exploitatie. In de 20e eeuw werden grote landbouwontginningsmaatschappijen zoals de Heidemij en Gronmij in het gebied actief. Deze activiteiten stonden aan de basis van de huidige welvaart in de Peel, die pas echt begon na de Tweede Wereldoorlog. De nog niet ontgonnen peergebieden worden nu gekoesterd en beheerd door Natuur- en Landschapbeheer. De Deurnese Peel, de Mariapael en de Klotterpeel zijn daar voorbeelden van.

Project "De Historische Peellimieten 1716"

Het plan voor de reconstructie van de zeven historische grenspalen en locaties is een initiatief van de "Commissie Peelgrenspalen 1716". Deze commissie bestaat uit een aantal leden van de Heemkundekringen: De Rips, Deurne, Venray, Merselo en Ysselsteyn.

Uiteindelijk is het plan in 2008 gerealiseerd door de gemeente Deurne en de Commissie Peelgrenspalen 1716 in samenwerking met de andere betrokken gemeentes Sint Anthonis, Gemert-Bakel, Venray, Horst aan de Maas, Sevenum en Helden.

De realisatie is mogelijk gemaakt door de financiële steun van de provincie Noord-Brabant, de provincie Limburg, de Europese Unie (EFRO), het Waterschap Aa en Maas, het ANWB-fonds, gemeente Sint Anthonis, gemeente Gemert-Bakel, gemeente Venray, gemeente Horst aan de Maas, gemeente Sevenum, gemeente Helden en de gemeente Deurne.